

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-14>

УДК 314.9:314.145-053.9(477)

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА СОЦІАЛЬНА ВРАЗЛИВІСТЬ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ¹

POPULATION AGING IN UKRAINE AND SOCIAL VULNERABILITY OF OLDER ADULTS

Теслюк Роман Тадейович

кандидат географічних наук, старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4562-1663>

Бідак Володимир Ярославович

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0392-6901>

Tesliuk Roman, Bidak Volodymyr

Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

Україна належить до країн з найбільшою часткою людей похилого віку та високими темпами демографічного старіння. Мета статті – оцінити проблему старіння населення України й запропонувати заходи щодо подолання соціальної вразливості населення похилого віку. Використано методи: порівняння – для дослідження зміни вікової структури населення, регіональних особливостей старіння; індуктивний та дедуктивний – для формулювання напрямів політики зменшення соціальної вразливості; графічний і картографічний – для унаочнення результатів роботи. Виявлено, що найстаріше населення – у східних, північно-східних і центральних регіонах, найвищі темпи старіння – у східних і південних. Заходи з метою реалізації політики зменшення соціальної вразливості слід реалізовувати у таких сферах: охорона здоров'я, ринок праці, участь в житті громади, соціальна й транспортна інфраструктура, підвищення рівня цифрових компетенцій.

Ключові слова: старіння, люди похилого віку, вікова структура населення, соціальна вразливість, Україна.

Ukraine has long been among the countries with the largest share of older adults and high rates of demographic aging. The purpose of the paper is to assess the problem of the aging population in Ukraine and to propose measures to overcome the social vulnerability of older adults in the war conditions. The research used a comparative method – to study changes in the age population structure and the share of older adults in Ukraine, regional features of aging, graphic and cartographic methods – to visually present the main results of the work, inductive and deductive methods – to formulate the main directions of the implementation of the active aging policy and reduction of social vulnerability. The increase in the share of older adults in Ukraine is a consequence of long-term trends of change in the demographic reproduction processes, namely, the drop in the birth rate, the stabilization of the mortality rate, and the increase in the population life expectancy. By the beginning of 2022, every fourth resident of Ukraine was aged 60+. The rapid rate of urban population aging (from 20 to 25% over the last 10 years) and the leveling of differences in this process between the urban and rural population were revealed. Aging in Ukraine has significant regional differences. The oldest population is in the eastern, north-eastern and central regions, the highest growth rates of the older adults' share of elderly people in the last 20 years are in the eastern and southern regions, which are now fully or partially occupied by Russia. The full-scale war, in addition to the physical population destruction mutilations, and deterioration of the population's health, caused powerful waves of external and internal migration, intensifying the processes of

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи «Механізми проактивної політики зниження соціальної вразливості населення (на прикладі Карпатського регіону України)» (номер державної реєстрації 0121U112014)

demographic aging and social vulnerability of older adults. Measures to implement the policy of reducing social vulnerability should be implemented at all administrative levels and relate to the following areas: improving health, employment and wages, productive activity and participation in community life, improving social and transport infrastructure, increasing the level of digital competences.

Keywords: aging, older adults, age population structure, social vulnerability, Ukraine

Постановка проблеми. Повномасштабна війна росії проти України загострила існуючі та спричинила нові негативні тенденції демографічного і соціального розвитку. Безпрецедентними в історії сучасної України є демографічні наслідки війни – десятки тисяч загиблих, мільйони внутрішніх та зовнішніх мігрантів, деформація статево-вікових структур населення, знищення регіональних соціумів, погіршення фізичного та психічного здоров'я. Втрата житла, майна, зайнятості як головного джерела доходів, руйнування звичного соціального середовища тощо чисельно збільшують склад нижчих соціальних прошарків суспільства. Україна тривалий час належить до країн зі старіючим населенням, а внаслідок війни його віковий склад ще більше погіршується. З огляду на довготривалість наслідків війни та спричинених нею демографічних деформацій, старіння населення є одним з головних викликів демографічної, соціальної та економічної безпеки країни. Загалом війна призвела до різкого зростання рівня соціальної вразливості в усіх верствах населення, особливо гостро це відчули люди похилого віку. Для них, окрім вказаних вище параметрів погіршення якості життя, критично необхідними є потреба у догляді, функціонування закладів охорони здоров'я, доступ до ліків. Зниження соціальної вразливості населення похилого віку повинно бути одним з важливих завдань сучасної соціально-економічної політики держави та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Старіння населення є стійкою тенденцією демографічного розвитку Європи [1; 2]. Цей процес є викликом для соціальної стійкості, оскільки збільшує соціальну вразливість, але водночас є можливістю поліпшення соціальної політики в ЄС [3]. Проблема соціальної вразливості населення перебуває у фокусі наукових досліджень фахівців з соціальної економіки, суспільного здоров'я. Соціальну вразливість людей похилого віку досліджено М. К. Ендрю (Andrew et al.) [4], А. Л. Абельянські (Abeliansky et al.) [5]. Зв'язок між соціальною вразливістю та якістю життя літніх людей виявили Л. де К. Феррейра (Ferreira et al.) [6], А. Аєні (Ayeni et al.) [7]. Шкалу соціаль-

ної вразливості для літніх людей розроблено Д. М. Пінскер (Pinsker et al.) [8].

В Україні є значні регіональні відмінності у процесах старіння населення, зокрема, між східними та західними регіонами [9]. Соціальну вразливість у її взаємозв'язку з бідністю населення розглянуто у працях Е. Лібанової [10], С. Полякової, Ю. Когатько [11]. Головні пріоритети політики зниження соціальної вразливості в Україні до повномасштабного вторгнення росії визначено О. Макаровою [12]. Тенденції старіння спонукають до перегляду соціальної політики стосовно осіб похилого віку та їхньої ролі в українському суспільстві [13]. Соціальну вразливість населення України під час повномасштабної війни досліджено у працях колективу ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» [14; 15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на актуальність проблеми старіння населення України окремої уваги потребує наукова проблема зменшення соціальної вразливості людей похилого віку, що особливо загострилася внаслідок повномасштабної російсько-української війни.

Формулювання цілей статті. Оцінити проблему старіння населення України та запропонувати заходи щодо подолання соціальної вразливості населення похилого віку в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж останніх десятиліть вікова структура населення України зазнала суттєвих трансформацій. Тривале скорочення чисельності населення стало наслідком головно погіршення його природного відтворення. Падіння рівня народжуваності поряд зі зростанням тривалості життя щороку збільшували частку осіб похилого віку (віком 60 років і старші) (рис. 1). Станом на початок 2022 року в Україні налічувалося 10 152,4 тис. осіб у віці 60 років і старших (24,8% від усього населення країни).

Відзначимо, що з 2021 року частка населення похилого віку в містах була більшою, ніж у селах (25% і 24,3%). Причому міське населення старіє дуже швидкими темпами –

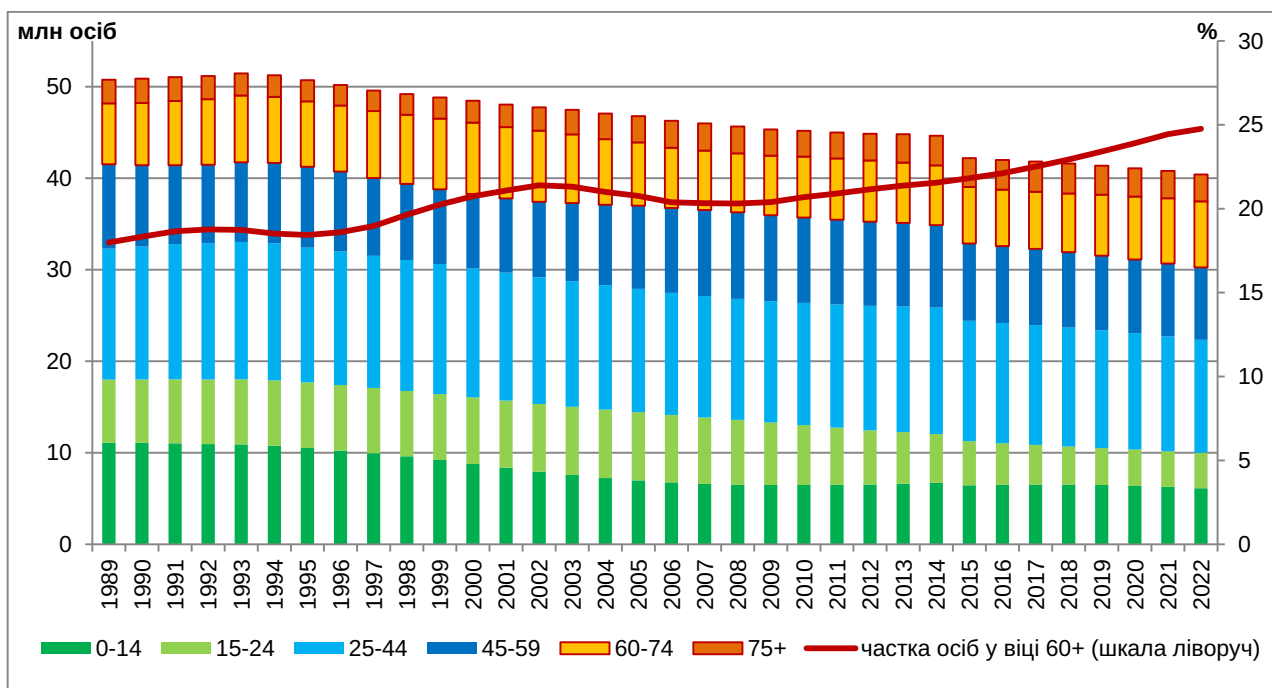

Рис. 1. Зміна вікової структури населення та частки осіб похилого віку в Україні (1989–2022 рр.)

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [16]

лише за 2012–2022 роки ця частка зросла з 20,2% до 25%. Натомість у сільській місцевості вона була стабільно високою впродовж останніх 30 років – 23–26,1%.

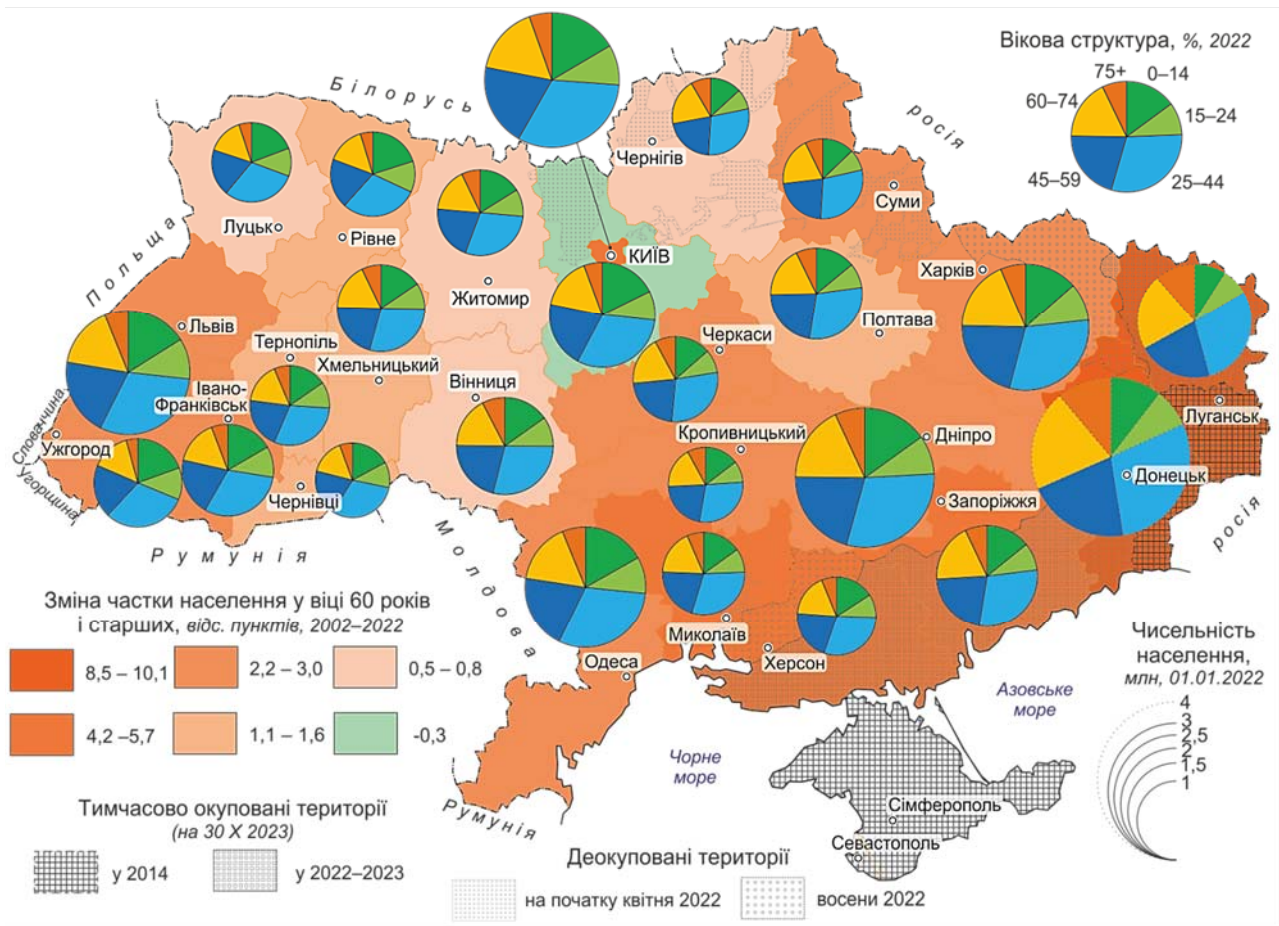
Старіння в Україні має чіткі регіональні особливості. Найвища частка населення похилого віку притаманна східним, північно-східним та центральним областям України. Після окупації частин Донецької та Луганської областей інформація про демографічні процеси у них є приблизною та не може повною мірою враховувати реальні демопроекти, однак зважаючи на значний рівень еміграції молоді з цих регіонів ще до повномасштабного вторгнення, саме їх варто вважати найбільш демографічно старими. За 2002–2022 рр. частка населення похилого віку за офіційними даними Держслужби статистики зросла на 10,1 в.п. у Луганській та 8,5 в.п. в Донецькій областях.

Дуже високі показники старіння мають північно-східні Чернігівська та Сумська області (27,9% і 26,9% відповідно) (рис. 2). Серед сільського населення ці показники ще вищі – 33% та 30,1%. Низькі темпи зміни частки населення похилого віку у Чернігівській області зумовлені тим, що демографічне старіння там розпочалося ще у 1990-х рр.

У похилому віці на початку 2022 року перебувало більше чверті населення центральних областей: Черкаської (26,6%), Кіровоград-

ської (25,7%), Полтавської (25,3%). Люди похилого віку складають менше 1/5 усього населення лише у трьох областях: Закарпатській (18,5%), Рівненській (19,3%) і Волинській (19,9%). Також відносно низький рівень демографічного старіння у Чернівецькій (21%), Івано-Франківській (21,5%), Київській (21,8%) областях та в м. Києві (21,9%). Однак темпи старіння у Закарпатській, Івано-Франківській областях та в Києві є достатньо високими. За рахунок внутрішньої імміграції частка населення похилого віку у Київській області за 2002–2022 роки навіть незначно зменшилась.

Повномасштабне вторгнення росії 24.02.2022 р. з-поміж інших катастрофічних наслідків зумовило величезні міграційні внутрішні та зовнішні потоки та не дають змоги оцінити віковий склад населення регіонів України під час війни. Державна служба статистики України з лютого 2022 року не подає навіть оціночних даних про чисельність та склад населення. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців [17], станом на 22 жовтня 2023 року перебувають 6,2 млн українських громадян, що виїхали за межі України після повномасштабного вторгнення рф. З них в Європі (крім росії та білорусі) перебувають 4,5 млн. Ці числа включають вимушених мігрантів з України, яким надано статус біженця, статус тимчасового притулку, тимчасовий захист або статуси

Рис. 2. Зміна частки населення похилого віку у 2002–2022 рр. та вікова структура населення України на початку 2022 р.

Джерело: укладено автором за даними Державної служби статистики України [16]

через аналогічні національні схеми захисту, а також тих, хто зареєстрований у приймаючій країні за іншими формами перебування.

Регіональне опитування щодо намірів українських вимушених мігрантів у приймаючих країнах Європи, в якому було проведено близько 3900 інтерв'ю в період з грудня 2022 року по січень 2023 року [18], вказує на те, що у 2/3 опитаних домогосподарств є утриманці (діти та/або літні люди), а 8% домогосподарств повністю складаються з осіб (особи) у похилому віці [18, с. 3].

Демографічний прогноз ООН [19], зроблений ще до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, вказує на стабільне стрімке зростання частки осіб похилого віку в Україні як у найближчі десятиліття, так і в віддаленішій перспективі. Згідно з розрахунками, у 2030 р. частка осіб похилого віку може становити 28,7%, у 2040 – 33%, 2050 – 38,7%, 2100 – 39,8%.

Зважаючи на те, що повномасштабна війна є суттєвим підсилюючим фактором старіння

населення, наукова проблема зменшення соціальної вразливості населення похилого віку потребує пошуку нових рішень для зміцнення соціально-демографічної безпеки країни загалом та її регіонів зокрема. Передусім варто вести мову про т. зв. «активне старіння», яке, відповідно до визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я, є процесом оптимізації можливостей для підтримання та покращення здоров'я, участі у соціальному житті та почуття безпеки, що спрямовані на підвищення якості життя у процесі старіння [20].

Активне старіння, згідно з сучасними концепціями, означає участь у ринку праці, зайнятість іншою, зокрема й неоплачуваною продуктивною діяльністю, здорове, незалежне та забезпечення життя людей похилого віку [21]. В умовах повномасштабної війни політика зменшення соціальної вразливості людей похилого віку повинна стосуватися передусім покращення їхнього здоров'я та підвищення рівня життєвих компетенцій. Для її реаліза-

ції потрібно розробити комплекс заходів, що повинні реалізовуватися на усіх адміністративних рівнях – загальнодержавному, регіональному та місцевому.

На державному рівні, окрім нормативно-правових документів, що стосуються політики людського розвитку [22] та соціального захисту й забезпечення людей похилого віку, досі чинною є затверджена у 2018 р. Стратегія державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року [23]. Виклики повномасштабної війни та зростання числа соціально вразливих людей похилого віку ставлять завдання розробки нової стратегії активного довголіття, заходів його забезпечення та державних програм реалізації.

На регіональному рівні розробка та реалізація програм підтримки літніх людей має зосереджуватися передусім на забезпеченні функціонування інфраструктури відповідно до потреб літніх людей, посилення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці та забезпечення гідної заробітної плати, підвищення їхніх цифрових компетенцій, створення та функціонування «срібних університетів» тощо.

Аналізуючи позитивний закордонний досвід реалізації комплексних регіональних соціально-демографічних програм, варто відзначити Програму особливої демографічної зони до 2020 р. «Опольське для сім'ї» [24], головною метою якої було зміцнення та використання демографічного потенціалу Опольського воєводства Польщі. Одним з пріоритетних напрямів реалізації цієї програми була «Золота осінь», що спрямовувалася на підвищення якості та збільшення доступності послуг для літніх людей, зростання їхньої активності та поліпшення цифрових компетенцій.

Можливості органів місцевого самоврядування полягають насамперед у забезпеченні сприятливого середовища людської життєдіяльності. До компетенції влади громади належить багато питань, що впливають на функціонування закладів охорона здоров'я, соціальної інфраструктури, громадського

транспорту, комунального господарства, закладів фізичної культури і туризму тощо.

Окреме місце слід відводити заходам, спрямованим на стимулювання громадянської активності та сприяння залученості осіб літнього віку до участі в ухваленні рішень на рівні громад. Варто мотивувати людей похилого віку до саморозвитку, професійної, фізичної, культурної та освітньої активізації. Це сприятиме їхній соціальній інтеграції у громаді та між поколіннями.

Висновки. Старіння населення України є сталою тенденцією, зумовленою тривалим падінням народжуваності та зростанням тривалості життя. В країні зникла відмінність між старінням міського та сільського населення, частка осіб похилого віку в містах з 2021 року перевищує аналогічний показник у сільській місцевості. Війна росії проти України з 2014 року поглибила процес демографічного старіння в Донецькій та Луганській областях, зумовивши виїзд найбільш мобільних вікових груп населення. Найвищі темпи старіння за 2002–2022 роки, окрім вказаних регіонів, мали південні області країни. Повномасштабне вторгнення росії спричиняє локальні демографічні катастрофи на цих територіях та поглиблює негативні тренди.

Зростання частки населення похилого віку суттєво змінює соціально-демографічну ситуацію в країні та її регіонах, що ставить завдання переоцінки ролі старшого покоління в суспільстві та економіці. Ця проблема ускладнена масштабною спровокованою війною вимушеною внутрішньою та зовнішньою міграцією. Політика подолання соціальної вразливості людей похилого віку повинна здійснюватися на трьох адміністративних рівнях та стосуватися таких сфер: покращення здоров'я, недискримінація на ринку праці, стимулювання до продуктивної діяльності, пристосування існуючої та створення нової соціальної та транспортної інфраструктури, підвищення рівня життєвих компетенцій, зокрема, цифрових, залученість до громадської діяльності та активізація участі в житті суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Green paper on ageing. European Commission. Publications Office of the European Union. 2022, January 27. URL: <https://doi.org/10.2775/785789> (дата звернення: 30.10.2023).
2. Future of an ageing population. Government Office for Science. 2019, July 11. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/future-of-an-ageing-population> (дата звернення: 30.10.2023).
3. Costa M. I. Demographic ageing and vulnerability in the European Union: a brief analysis of the challenges and opportunities it poses. *UNIO – EU Law Journal*. 2022. № 8(1). P. 114–126. URL: <https://revistas.uminho.pt/index.php/unio/article/view/3920/4968> (дата звернення: 30.10.2023).

4. Andrew M. K., Mitnitski A. B., Rockwood K. Social vulnerability, frailty and mortality in elderly people. *PLoS one*. 2008. Vol. 3. Issue 5, e2232. DOI: 10.1371/journal.pone.0002232
5. Abeliansky A. L., Erel D., Strulik H. Social vulnerability and aging of elderly people in the United States. *SSM – Population Health*. 2021. Vol. 16, 100924. DOI: 10.1016/j.ssmph.2021.100924
6. Ferreira L. de C., Araújo M. da C., Tavares D. M. dos S., Bolin A. F. Quality of life and social vulnerability of older adults in the urban community: A cross-sectional study. *Geriatric Nursing*. 2022. Vol. 46. P. 46–51. DOI: 10.1016/j.gerinurse.2022.04.026
7. Ayeni A, Sharples A, Hewson D. The Association between Social Vulnerability and Frailty in Community Dwelling Older People: A Systematic Review. *Geriatrics*. 2022. Vol. 7. № 5. 104. DOI: 10.3390/geriatrics7050104
8. Pinsker D. M., McFarland K., Stone V. E. The Social Vulnerability Scale for Older Adults: An Exploratory and Confirmatory Factor Analytic Study. *Journal of Elder Abuse & Neglect*. 2011. Vol. 23. Issue 3. P. 246–272. DOI: 10.1080/08946566.2011.584049
9. Tesliuk R., Krupin V. The Ageing of Ukraine's Population: Demographic Trends, Social and Economic Implications. *Wiś i Rolnictwo*. 2019. Vol. 3(184). P. 121–135. DOI: 10.7366/wir032019/06
10. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. Умань, 2020. 456 с.
11. Полякова С., Когатько Ю. Бідність українських пенсіонерів: довоєнна ситуація і вплив війни. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 52(2). С. 92–109. DOI: 10.15407/dse2023.02.092
12. Макарова О. В. Пріоритети політики зниження соціальної вразливості. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2. С. 102–111. DOI: /10.15407/dse2017.02.102
13. Населення України. Імперативи демографічного старіння. Київ, 2014. 288 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/2014_Naselennya.pdf (дата звернення: 30.10.2023).
14. Андрусишин Н. І. Соціальна вразливість населення: дефініції, підходи до розуміння та оцінювання. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-37-42
15. Риндзак О. Т. Соціальна вразливість населення та її понятійно-термінологічне забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-33-79
16. Населення України. Державна служба статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/popul_eng.htm (дата звернення: 30.10.2023).
17. Ukraine Refugee Situation. The UN Refugee Agency: Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 29.10.2023).
18. Життя на паузі: наміри та перспективи біженців з України. Регіональний звіт щодо намірів біженців № 3. Регіональне бюро УВКБ ООН для Європи. Лютий 2023 року. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/104122> (дата звернення: 29.10.2023).
19. Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects 2022. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://population.un.org/wpp/Download/> (дата звернення: 29.10.2023).
20. Active ageing: a policy framework. World Health Organization. URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 30.10.2023).
21. Андреева О., Гакман А. Теоретичний базис активного старіння населення України. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. № 1. С. 13–18. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.1.13–18
22. Стратегія людського розвитку. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року. URL: https://ips.ligazakon.net/document/u225_21?an=477 (дата звернення: 30.10.2023).
23. Стратегія державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 січня 2018 р. № 10-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-derzhavnoyi-politiki-z-pitan-zdorovogo-ta-aktivnogo-dovgolittya-naselennya-na-period-do-2022-roku> (дата звернення: 30.10.2023).
24. Opolskie dla Rodziny. Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku. Zarząd Województwa Opolskiego. Opole, 2014. URL: <https://docplayer.pl/5037818-Opolskie-dla-rodziny-program-specjalnej-strefy-demograficznej-w-województwie-opolskim-do-2020-roku-zarzad-województwa-opolskiego.html> (дата звернення: 30.10.2023).

REFERENCES:

1. European Commission. (2022, January 27) *Green paper on ageing*. Publications Office of the European Union. DOI: <https://doi.org/10.2775/785789> (accessed October 30, 2023)

2. Government Office for Science. (2019, July 11) *Future of an ageing population*. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/future-of-an-ageing-population> (accessed October 30, 2023).
3. Costa M. I. (2022) Demographic ageing and vulnerability in the European Union: a brief analysis of the challenges and opportunities it poses. *UNIO – EU Law Journal*, vol. 8(1), pp. 114–126. Available at: <https://revistas.uminho.pt/index.php/unio/article/view/3920/4968> (accessed October 30, 2023).
4. Andrew M. K., Mitnitski A. B., & Rockwood K. (2008) Social vulnerability, frailty and mortality in elderly people. *PLoS one*, vol. 3, issue 5, e2232. DOI: 10.1371/journal.pone.0002232
5. Abeliansky A. L., Erel D., & Strulik H. (2021) Social vulnerability and aging of elderly people in the United States. *SSM – Population Health*, vol. 16, 100924. DOI: 10.1016/j.ssmph.2021.100924
6. Ferreira L. de C., Araújo M. da C., Tavares D. M. dos S., & Bolin A. F. (2022) Quality of life and social vulnerability of older adults in the urban community: A cross-sectional study. *Geriatric Nursing*, vol. 46, pp. 46–51. DOI: 10.1016/j.gerinurse.2022.04.026
7. Ayeni A, Sharples A, & Hewson D. (2022) The Association between Social Vulnerability and Frailty in Community Dwelling Older People: A Systematic Review. *Geriatrics*, vol. 7, no. 5, 104. DOI: 10.3390/geriatrics7050104
8. Pinsker D. M., McFarland K., & Stone V. E. (2011) The Social Vulnerability Scale for Older Adults: An Exploratory and Confirmatory Factor Analytic Study. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, Vol. 23, Issue 3, pp. 246–272. DOI: 10.1080/08946566.2011.584049
9. Tesliuk R., Krupin V. (2019) The Ageing of Ukraine's Population: Demographic Trends, Social and Economic Implications. *Wiś i Rolnictwo*, vol. 3(184), pp. 121–135. DOI: 10.7366/wir032019/06
10. Libanova E. M. (2020) *Bidnist naselelnya Ukrayiny: metodolohiya, metodyka ta praktyka analizu* [Poverty of the population of Ukraine: methodology, technique and practice of analysis]. Uman, 456 p. (in Ukrainian)
11. Polyakova S., Kohatko Yu. (2023) Bidnist ukrayinskykh pensioneriv: dovoyenna sytuatsiya i vplyv viyny [Poverty of Ukrainian pensioners: the pre-war situation and the impact of the war]. *Demohrafiya ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, no. 52(2), pp. 92–109. DOI: 10.15407/dse2023.02.092 (in Ukrainian)
12. Makarova O. V. (2017) Priorityty polityky znyzhennya sotsialnoyi vrazlyvosti [Priorities of the policy of reducing social vulnerability]. *Demohrafiya ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, no. 2, pp. 102–111. DOI: 10.15407/dse2017.02.102 (in Ukrainian)
13. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies. (2014) *Naselennia Ukrainy. Imperatyvy demohrafichnoho starinnia*. [Population of Ukraine. Imperatives of demographic ageing]. Kyiv. 288 p. Available at: https://www.idss.org.ua/monografii/2014_Naselennya.pdf (accessed October 30, 2023) (in Ukrainian)
14. Andrusyshyn N. I. (2022) Sotsialna vrazlyvist naselelnya: definitsiyi, pidkhody do rozuminnya ta otsynuvannya [Social vulnerability of the population: definitions, approaches to understanding and assessment]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 37. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-37-42 (in Ukrainian)
15. Ryndzak O. T. (2021) Sotsialna vrazlyvist naselelnya ta yiyi ponyatiyno-terminolohichne zabezpechennya [Social vulnerability of the population and its conceptual and terminological support]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 33. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-33-79 (in Ukrainian)
16. State Statistics Service of Ukraine. (2023) *Population of Ukraine*. [Data set]. Available at: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/popul_eng.htm (accessed October 30, 2023).
17. The UN Refugee Agency. (n. d.) Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed October 29, 2023).
18. UNHCR Regional Office for Europe. (February, 2023) Zhyttya na pauzi: namiry ta perspektyvy bizhentsiv z Ukrayiny. Rehionalnyi zvit shchodo namiriv bizhentsiv № 3 [Life on pause: intentions and perspectives of refugees from Ukraine. Refugee Intentions Regional Report No. 3]. Available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/104122> (accessed October 29, 2023) (in Ukrainian)
19. United Nations. (2022) Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects 2022. Department of Economic and Social Affairs. Available at: <https://population.un.org/wpp/Download/> (accessed October 29, 2023).
20. World Health Organization. (2002) Active ageing: a policy framework Available at: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed October 30, 2023).
21. Andreieva O., Hakman A. (2021) Theoretical basis of Ukrainian population active aging. *Theory and methods of physical education and sports*, vol. 1, pp. 13–18. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.1.13–18 (in Ukrainian)
22. National Security and Defense Council of Ukraine. (May 14, 2021) Stratehiya lyudskoho rozvytku [Strategy of human development]. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/u225_21?an=477 (accessed October 30, 2023) (in Ukrainian)
23. Cabinet of Ukraine. (January 11, 2018) Stratehiya derzhavnoyi polityky z pytan zdorovoho ta aktyvnoho dovolittya naselelnya na period do 2022 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 11 sichnya

2018 r. № 10-r. [State policy strategy on healthy and active longevity of the population for the period until 2022. Order of the Cabinet of Ukraine dated January 11, 2018 No. 10-r]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-derzhavnoyi-politiki-z-pitan-zdorovogo-ta-aktivnogo-dovgolittya-naselennya-na-period-do-2022-roku> (accessed October 30, 2023) (in Ukrainian)

24. Board of the Opole Voivodeship. (2014) Opolskie dla Rodziny. Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku [Opolskie for Family. Special Demographic Zone program in the Opolskie Voivodeship until 2020]. Opole, 2014. Available at: <https://docplayer.pl/5037818-Opolskie-dla-rodziny-program-specjalnej-strefy-demograficznej-w-wojewodztwie-opolskim-do-2020-roku-zarząd-województwa-opolskiego.html> (accessed October 30, 2023) (in Polish)